
Les capelles del castell de Montsoriu

**Gemma Font i Valentí,
Joaquim Mateu i Gasquet,
Sandra Pujadas i Mitjà,
Josep Manuel Rueda i Torres,
Jordi Tura i Masnou**

Museu Etnològic del Montseny, la Gabella

Resum

Des del moment de la seva construcció (final del segle x-principi del segle xi) fins a la seva darrera gran etapa constructiva del segle xiv, el castell de Montsoriu veurà com, de manera progressiva, es va transformant el seu aspecte arquitectònic. Són un reflex fidel d'aquesta evolució les tres capelles actualment conegudes i que exemplifiquen perfectament els tres grans estils arquitectònics de l'època medieval al nostre país: preromànic, romànic i gòtic. En aquest article s'exposen els coneixements que, gràcies a la documentació i sobretot l'arqueologia, es tenen avui sobre les capelles de Montsoriu, dedicades a sant Pere.

Paraules clau

Arqueologia, castells, capelles, Montsoriu

Resumen

Las capillas del castillo de Montsoriu

Desde el momento de su construcción (finales del siglo x-principios del siglo xi) hasta su última gran etapa constructiva del siglo xiv, el castillo de Montsoriu verá cómo, de manera progresiva, se transforma su aspecto arquitectónico. Fiel reflejo de esta evolución son las tres capillas actualmente conocidas y que ejemplifican perfectamente los tres principales estilos arquitectónicos de la época medieval en nuestro país: prerrománico, románico y gótico. En este artículo se exponen los conocimientos que se tienen hoy en día, gracias a la documentación y sobre todo a la arqueología, de las capillas de Montsoriu, dedicadas a San Pedro.

Palabras clave

Arqueología, castillos, capillas, Montsoriu

Abstract

The chapels of Montsoriu's Castle

From the moment of its construction (end of x century-beginning of the xi century) to the last main constructive period in the xiv century, Montsoriu's Castle progressively transformed its architectonic appearance. The three chapels known nowadays are a faithful reflection of this evolution and they perfectly exemplify the three main architectonic stiles of the medieval times in our country: pre-Romanesque, Romanesque and Gothic. This article exposes the knowledge, thanks to the documents and basically to archaeology, we have about the Montsoriu's chapels, dedicated to Saint Peter.

Keywords

Archaeology, castles, chapels, Montsoriu

El castell de Montsoriu ha restat molt temps desconegut per a la gent de la contrada; les seves runes altives propiciaven la imaginació de visitants i excursionistes que hi veien el marc idoni per a llegendes i rondalles (foto 1).

Foto 1. Vista general del castell de Montsoriu.

A partir de la dècada del 1980 es produeix una inflexió en el destí del castell, ja que es duen a terme els primers estudis científics sobre el castell en base a treballs arqueològics. Aquests treballs han canviat la visió de Montsoriu i ens han aportat dades que han ampliat el coneixement del castell i de la seva evolució arquitectònica.

Les capelles de Montsoriu

Des del moment de la seva construcció (final del segle x-principi del segle xi) fins a la seva darrera gran etapa constructiva del segle xiv, el castell de Montsoriu veurà com, de manera progressiva, es va transformant el seu aspecte arquitectònic. Són un reflex fidel d'aquesta evolució les tres capelles actualment conegudes i que exemplifiquen perfectament els tres grans estils arquitectònics de l'època medieval al nostre país: preromànic, romànic i gòtic (fig. 1).

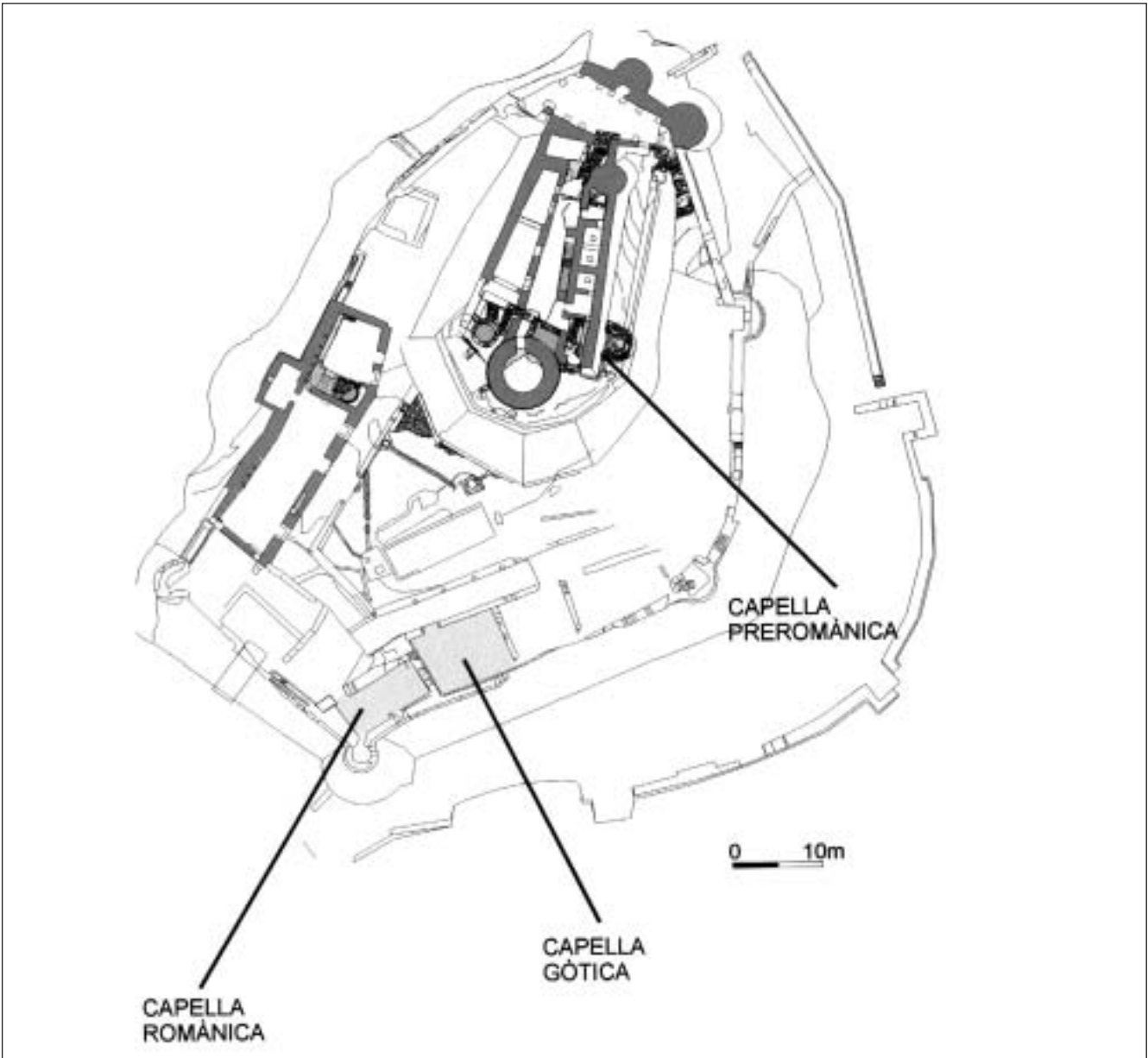

Figura 1. Planta general del castell de Montsoriu amb la situació de les tres capelles.

La capella preromànica

La capella preromànica de Montsoriu es troba situada al recinte Sobirà, primitiu recinte fortificat edificat entre els segles x i xii que representa plenament la tipologia de castells anomenats roquers.

Al sector est, a tocar de la torre de l'Homenatge, es descobriren les restes d'una petita capella castral. Actualment la capella es troba seccionada per la muralla est del recinte Sobirà, construïda en època gòtica, per la qual cosa aparegué l'absis a la part externa del recinte i la nau a l'interior de l'àrea d'accés al recinte.

Podem datar la construcció d'aquesta capella cap al final del segle x o com a molt al principi del segle xi, com ho testifica el tipus de solució arquitectònica utilitzada: absis en perfil de ferradura, característic de l'arquitectura preromànica (foto 2).

Foto 2. Capella preromànica.

No trobem cap cas paral·lel dins l'arquitectura religiosa del Montseny que sigui comparable a la petita capella castral de Montsoriu. Els santuaris montsenyencs datats en època preromànica corresponen a la tipologia de planta absidial rectangular o bé, ja entrat el segle xi, als de planta semicircular. La capella més pròxima geogràficament que presenta una estructura semblant a la de Montsoriu és la de Santa Maria del Castell del Far al municipi de Llinars del Vallès.

Aquesta capella ja ha estat tractada àmpliament en l'anterior Trobada d'Estudiosos del Montseny, per aquest motiu no ens estendrem més en la seva descripció.

La capella romànica

L'any 1198 apareix per primera vegada la capella de Montsoriu a la documentació escrita, on s'esmenta que estava dedicada a sant Pere. La capella que citen els textos ja no és la petita capella preromànica del recinte Sobirà, sinó que probablement correspon a la capella romànica del pati d'armes, localitzada en el decurs de les excavacions arqueològiques de l'any 1999.

La capella romànica de Sant Pere de Montsoriu perdura en la documentació al llarg del segle xiii; al 1279 s'esmenta que formava part de l'Ardiaconat de la Selva, dins l'organització del bisbat de Girona.

Situació de la capella romànica

La capella romànica es troba situada en l'angle sud-est del pati d'armes, recinte que es començà a bastir al final del segle xii, amb la construcció d'un mur perimetral espiatllat i una sèrie de construccions interiors entre les quals destaca la capella romànica, que substituïu com a lloc de culte la vella capella preromànica un cop aquesta es destruï.

Descripció física de la capella dels segles xii i xiii

En l'angle sud del pati d'armes es troba una sala de caire noble, en la qual destaquen un finestral gòtic amb festejador i una torre circular d'angle. La sala està adossada directament a la muralla exterior del perímetre del recinte i té l'accés a través d'una estança contigua, a diferència de la resta d'estances del recinte. Aquesta sala presentava un potent enderroc que cobria el nivell de pas de l'època gòtica i moderna, moment de gran funcionament.

Alguns elements arquitectònics, com dues finestres de doble esqueixada, situats en els murs est i oest i una estructura annexa coberta amb arc apuntat, ens feien intuir l'aprofitament d'estructures anteriors en la construcció de la sala gòtica. Per aquest motiu es va procedir a excavar el nivell de pavimentació i el reompliment que el sobrealtà.

Aquest és el cas de la sala sud del pati d'armes, en què el reompliment de terra (d'aproximadament 1,40 m de potència) ha permès conservar les restes d'estructures anteriors, d'època romànica.

Així, l'excavació arqueològica posà al descobert la capella romànica de Montsoriu. Es tracta d'un edifici de planta rectangular (10 m de llargada × 3,5 m d'amplada) formada per una sola nau amb capçalera també rectangular. La capçalera s'orienta al nord-est, i conserva encara la marca de l'altar en el paviment.

La capçalera està separada de la nau per un esglaó. La nau presenta un banc corredor adossat a cada mur. L'accés a la capella s'efectuava per l'angle sud-oest mitjançant uns esglaons, que coincideix amb el punt on se situarà la porta de l'estança d'època gòtica. La llum entrava a la capella a través de dues finestres de doble esqueixada situades a la part central dels dos murs curts de l'edifici, el mur de la capçalera nord-est i el mur sud-oest.

El paviment de la capella és de morter i s'hi conserva, a banda de la marca de l'altar, una marca circular, on probablement anava inserida la pica baptismal. Les parets també estan recobertes de morter, conservat fins a l'altura corresponent al paviment gòtic. A l'arrebossat de la paret nord-oest de l'habitació es localitzaren una sèrie d'esgrafiats: conjunts de tres creus i un figura humana esquemàtica d'aparença femenina.

La coberta originària de la capella consistia en un teulat de dos vessants, amb encavallada de fusta i coberta de teules. En el sobreaixecament de mur de la capçalera es conserva la marca de la coberta i de l'encavallada (foto 3).

L'edifici presenta una capella lateral oberta en el mur nord-oest, amb accés des de la capçalera de la capella. Aquesta petita capella lateral es troba coberta amb volta de pedra, lleugerament apuntada, de la qual encara es conserven les marques de l'encanyissat constructiu. També en el mur nord-oest, dins la petita capella lateral, es conserva una finestra de doble esqueixada d'estil romànic, que dona

Foto 3. Capella romànica.

al que en el segle xiv seria una de les galeries del pati porticat. Aquesta capella lateral podria correspondre a l'altar de Santa Maria, que apareix en un document de l'any 1255.

L'estil arquitectònic i els paral·lels trobats (Sant Andreu de Bastracà al municipi de Beget i Sant Martí de Corsavell a Bassegoda) ens fan situar la construcció de la capella de Sant Pere de Montsoriu en un moment entre final del segle xii i principi del xiii que s'anomena segon romànic.

La capella gòtica

En el període gòtic es realitzà una important remodelació del pati d'armes. Es construí una gran cisterna central, eix vertebrador de l'espai, al voltant del qual es distribuïren les estances del castell-palau. Aquest fet comportà l'anivellament de tot el sector, retallant la roca a les habitacions del sector oest (cuines i menjador) i reomplint de terra el desnivell natural de la roca al sector sud i est (estances nobles i capelles).

Amb la reforma arquitectònica del segle xiv la capella romànica deixa de funcionar com a tal i el culte es trasllada de nou a l'estança immediatament contigua.

La nova capella gòtica s'adapta a la nova distribució de l'espai que la reforma arquitectònica d'aquest període suposà, permetent l'accés directe des del pati central del castell-palau, tal i com s'organitzen la resta d'estances nobles del castell.

Foto 4. Vista general de les dues capelles del pati d'armes.

La capella gòtica és de planta rectangular, mesura 9,50 m de llargada per 7,40 m d'amplada i és orientada al nord-est. El paviment de la capella fou construït en *opus signinum* i la separació entre capçalera i nau es marcà amb un esglaó format per blocs de granit, conservats en la seva gran majoria. La llum entrava al temple a través de dos grans finestrals d'ogiva que originalment estaven decorats amb vitralls i dos ulls de bou. Es conserva també el campanar en espadanya en un dels murs (foto 4).

L'excavació del reompliment per a la construcció del paviment posà de manifest que es tractava d'un abocament homogeni amb material del segle xiv, fet que confirma la cronologia de construcció de la capella durant aquest segle. Cal dir que l'excavació d'aquest reompliment no ha estat encara finalitzada i que per tant caldrà esperar noves campanyes d'excavació per tenir informació més completa d'aquesta construcció.

La història de la capella de Montsoriu en els segles posteriors ens l'aporta la documentació conservada, que ens indica que la vida de la capella continuà almenys fins al segle xviii. La capella gòtica de Montsoriu era el centre de la festa anual que tenia lloc al castell, de la qual tenim notícies del segle xv però desconeixem si es produïa en segles anteriors. En un document del 1462 s'esmenta que per la diada de Sant Pere hom celebrava la festa major del castell i que acostumava a anar-hi molta gent.

Bibliografia

Font, Gemma; Mateu, Joaquim; Pujadas, Sandra; Tura, Jordi; Rueda, Josep Manuel (2000). *El castell de Montsoriu*. Santa Coloma de Farners: Consell Comarcal de la Selva. 67 pàgines.

Font, Gemma; Llorens, Josep Maria; Mateu, Joaquim; Pujadas, Sandra; Tura, Jordi; Rueda, Josep Manuel (1999). «Darreres troballes arqueològiques al castell de Montsoriu: la capella preromànica i el recinte fortificat dels segles xi-xii». *III i IV Trobades d'Estudiosos del Montseny*; pàg. 259-264.

Font, Gemma; Mateu, Joaquim; Pujadas, Sandra; Tura, Jordi; Rueda, Josep Manuel (2000). «Montsoriu a l'entorn de l'any 1000». *Actes d'homenatge a Gerbert d'Orlhac. Catalunya i Europa a l'any 1000*. Vic: Eumo Editorial.